

αντιτίθεται στις ευαγγελικές προσταγές. Σύμφωνα με τον Ωριγένη, η αδράνεια ισούται της συγκαλύψεως και της συνενοχής. Βεβαίως, η δημόσια καταγγελία αποτελεί καθαρή δυσφήμιση και δεν βοηθάει καθόλου, αντίθετα πεισμώνει τον δράστη να μην παραδεχθεί το λάθος του, οπότε η αμαρτία διπλασιάζεται και φέρει ευθύνη και ο καταγγέλλων. Ο σωστός τρόπος είναι η γνωστή διαδικασία, που βασίζεται στο Ευαγγέλιο. Δηλαδή, πρώτα γίνεται κατ' ιδίαν απόπειρα αδελφικής διορθώσεως, μετά, αν δεν υπάρξει μετάνοια, επαναλαμβάνεται η διαδικασία με δύο ή τρεις μάρτυρες και ύστερα γίνεται υπόμνηση στην Εκκλησία. Οι μάρτυρες πρακτικά αποτελούν αποδεικτικό στοιχείο, που επιδεικνύει κατά πόσο ευσταθεί η καταγγελία ή είναι συκοφαντία. Οπότε, εν τέλει η διαδικασία της ευαγγελικής καταγγελίας είναι αναγκαστικής φύσεως για την χριστιανική αδελφότητα. Αυτό παραπέμπει στο γεγονός ότι πιθανότατα υπήρξε ποινή για την συγκαλύψη ενός εγκλήματος²⁹⁷, το οποίο πιθανώς επηρέασε και τα σύγχρονα νομικά συστήματα.

2. Η φύσις της Εκκλησιαστικής εξουσίας και η σημασία της ποιηής

α. Η φύσις της Εκκλησιαστικής εξουσίας

Η Εκκλησία ως γνωστόν έχει θεανθρώπινη υπόσταση. Όσον όμως αφορά το ανθρώπινο μέρος της, αναφύονται προβλήματα και διενέξεις μεταξύ των μελών της. Σε αυτές τις περιπτώσεις η Εκκλησία επεμβαίνει για την επίλυσή τους. Το καθήκον της αντιμετώπισεως των προβλημάτων αυτών στηρίζεται στην υπόδειξη του ίδιου του Κυρίου, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, είπε: «Εὰν ἁμαρτήσῃ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον μετὰ σοῦ καὶ αὐτοῦ... Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σου ἕτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ

297. Rev. Howard Hansen, *The Denuntiatio Evangelica from the Gospel of Saint Matthew to the glossators*, ως ανωτέρω, σ. 6-8.

στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῆ πᾶν ῥῆμα... Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ» (Ματθ. 18, 15 κ. ἐξῆς)²⁹⁸. Σύμφωνα με την (Α΄ Κορ. 6, 5), «πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω. Οὕτως οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἷς ὃς δυνήσεται διακρίναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ», μπορεί να υποστηριχθεῖ, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῆς ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν χριστιανῶν, δόθηκε γενικὰ στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα, χωρὶς βεβαίως νὰ παρακάμπτονται οἱ προϊστάμενοι Ἐπίσκοποι. Ἐπομένως, ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης στὴν Ἐκκλησία, μέσω τῆς δικαστικῆς διαδικασίας, συνδέεται ἀμεσα με τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου καὶ ὡς τέτοια διέπει τὸ πολίτευμα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ἀρχικά, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ συνεργάτες τοὺς ἀπέδιδαν δικαιοσύνη, ἐπιλύοντας τὰ ἀνακύπτοντα προβλήματα μεταξύ τῶν χριστιανῶν, ἐνῶ παράλληλα φρόντιζαν γιὰ τὴν ὀρθὴ διατύπωση τῆς πίστεως καὶ τῆς τηρήσεως τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας με τὴν σύγκληση Συνόδων, ὅπως ἐγένε με τὴν Ἀποστολικὴ Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων τὸ 49 μ.Χ.

Ἐν συνεχείᾳ, οἱ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, οἱ Ἐπίσκοποι, καθιερώθηκαν συνοδικὰ ὡς οἱ ἀνώτατοι λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαστικῆς ἐξουσίας²⁹⁹. Σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, στὸ ἐκκλησιαστικὸ καθίδρυμα δὲν διαχωρίζονται ἡ νομοθετικὴ, ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία. Τὰ ἴδια πρόσωπα ἀσχοῦν τὴν τελετουργικὴ, τὴ διδασκτικὴ καὶ τὴ διοικητικὴ (νομοθετικὴ-δικαστικὴ) ἐξουσία ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ τριπλοῦ ἀξιώματος τοῦ Κυρίου³⁰⁰. Ἀυτονόητο εἶναι ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ «δεσμῆν καὶ λύειν», συνδέεται με τὰ ἀνωτέρω καὶ δὲν περιορίζεται μόνον ὡς ἀσχοιμένη στὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας. Πρέπει αὐτὴ νὰ κατανοηθεῖ ἐν ευρυτέρᾳ ἐννοίᾳ ὡς ἐξουσία, ἡ

298. Βλ. Π. Ι. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, ὡς ἀνωτέρω, σ. 190.

299. Γ. Ε. Θραφανιώτη, *Τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο στις Ἀποστολικὲς Διαταγές*, ὡς ἀνωτέρω, σ. 187-188.

300. Π. Ι. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, ὡς ἀνωτέρω, σ. 188.

οποία περιέχει όλη την πνευματική δύναμη και το ηγετικό αξίωμα και είναι ιδρυματική για την Εκκλησία με την τοποθέτηση ηγετών στις εκκλησιαστικές κοινότητες. Η εν λόγω εξουσία ανήκει μόνο στη συλλογική χορεία των Αποστόλων, η οποία έλαβε συλλογικώς το Άγιο Πνεύμα, καθώς και στους κανονικούς διαδόχους τους³⁰¹. Ο ιερός Χρυσόστομος θεωρεί ως κατεξοχήν βασικό χαρακτηριστικό κάθε αληθινής και πραγματικής εκκλησιαστικής αρχής το δικαίωμα και το καθήκον απονομής του δικαίου και την εφαρμογή των νόμων: «Ὡσπερ γὰρ οὐχ οἶόν τε ἐστὶν ἄρχοντα πιστευθῆναι ἔθνος μὴ λαβόντα συγχωρήσεως καὶ θανάτου καὶ τιμωρίας ἐξουσίαν παρὰ βασιλέως. Οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ μέλλων καθιστᾶν αὐτοὺς ἄρχοντας τῆς οἰκουμένης δίδωσιν αὐτοῖς καὶ τιμωρίας ἐξουσίαν καὶ συγχωρήσεως, τό, Ἐάν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται»³⁰². Αυτή η καθοριστική εξουσία του Αγίου Πνεύματος διαπότιζε ολόκληρη την ιστορία της πρώτης Εκκλησίας, όπως αυτή εκτίθεται στην Καινή Διαθήκη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το Άγιο Πνεύμα είναι νομοθέτης, όπως υπογραμμίζει ο Απόστολος Παύλος: «ὁ γὰρ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου» (Ρωμ. 8, 2). Παρομοίως, ο Δίδυμος ο Αλεξανδρεὺς διαβλέπει το έργο του Αγίου Πνεύματος ως νομοθέτου στο χωρίο Α΄ Τιμ. 4, 1³⁰³, όπου αναφέρεται η ελληνική λέξη «ρητῶς», η οποία θεωρείται ότι ανήκει στο ειδικό λεξιλόγιο των νομοθετών³⁰⁴. Στην αρμοδιότητα των Επισκόπων αναφέρονται οι κανόνες ε΄ της Α΄, στ΄ της Β΄, α΄ και γ΄ της Γ΄, θ΄ της Δ΄ Οικουμε-

301. Γ. Αντ. Γαλίτη, *Ερμηνευτικά της Καινής Διαθήκης*, [Πανεπιστημιακαί Παραδόσεις], Εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 19825, σ. 449-450.

302. PG 52, 777 εξ.

303. «Τὸ δὲ Πνεῦμα ρητῶς λέγει ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων».

304. PG 39, 628, BEΠΕΣ 43, 275.

νικής Συνόδου, ἐ΄ και ρδ΄/ριε΄ της Καρθαγένης. Η εξουσία «τοῦ κρίνειν τῶν ἀδελφῶν» δόθηκε ἀπὸ τον ιδρυτὴ της Εκκλησίας στους Αποστόλους και αυτοί την μεταβίβασαν στους διαδόχους τους, δηλαδή τους Επισκόπους. Γι' αὐτοὶ οι ιεροὶ κανόνες αναγνωρίζουν μόνο τους Επισκόπους ως κανονικούς δικαστές σε ὅλες τις μεταξύ των πιστῶν διαφορές. Επιπλέον, επισύρουν ἀπειλές με βαρύτατα ἐπιτίμια σε ὅποιον περιφρονήσει τον Επίσκοπο και ἀπευθυνθεὶ σε ἄλλο δικαστήριο. Θεωροῦνται παράνομα και ἄκυρα τα συγκροτηθέντα δικαστήρια ἀπὸ κατώτερους κληρικούς, χωρίς την παρουσία Επισκόπου σε αὐτά. Νομιμότητα αναγνωρίζεται μόνο σε αὐτά, ἐφ' ὅσον η συγκρότησή τους ἐγίνε κατόπιν ρητῆς ἐξουσιοδοτήσεως ἀπὸ τον Επίσκοπο. Στην ἀρμοδιότητα των εκκλησιαστικῶν δικαστηρίων υπάγονται τα θέματα ἐκεῖνα, που ἔχουν σχέση με τη ζωὴ του κλήρου και του πιστοῦ λαοῦ³⁰⁵.

Κατὰ τον 4^ο αἰ. μ.Χ., ἀπενεμήθη, ὅπως εἶδαμε, στην Εκκλησία η ἐλευθερία της, στα πλαίσια του ἐλληνορωμαϊκοῦ κράτους και ἀναγνωρίσθηκαν ἀπὸ την Πολιτεία τα εκκλησιαστικά δικαστήρια, των οποίων οι ἀποφάσεις γίνονταν σεβαστές, ὅπως και των υπολοίπων δικαστηρίων. Στην περίπτωση των εκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, η ἐξουσία τους ἐκπηγάζει ἀπὸ τον ἴδιο τον Θεό, εἶναι δηλαδή θεῖου δικαίου. Με τη δικαστικὴ αὐτὴ ἐξουσία, η Εκκλησία ἔχει ἐσωτερικὴ αὐτοτέλεια και ἀνεξαρτησία και δεν χρειάζεται την ἀναγνώριση οποιουδήποτε. Τα εκκλησιαστικά δικαστήρια κρίνουν τα εκκλησιαστικά παραπτώματα ὅλων των πιστῶν (κληρικῶν – λαϊκῶν) και κάθε διαφορά μεταξύ κληρικῶν ἢ μοναχῶν. Ὄταν προκύπτουν διαφορές μεταξύ κληρικῶν και λαϊκῶν, η ἐπίλυση του ζητήματος –κατὰ τη βυζαντινὴ περίοδο– ἐπαφίεται στη διακριτικὴ εὐχέρεια του λαϊκοῦ

305. Δρος Νικ. Μίλας, *Το εκκλησιαστικὸν δίκαιον της Ορθοδόξου ἀνατολικῆς Εκκλησίας*, ως ἀνωτέρω, σ. 654-656, πρβλ. Π. Ι. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, ως ἀνωτέρω, σ. 191.

μέρους, να προτιμήσει το εκκλησιαστικό ή το πολιτικό δικαστήριο. Στα πολιτικά πράγματα η Εκκλησία κατά παραχώρηση από την Πολιτεία έχει ή μπορεί να έχει σχετική δικαιοδοσία. Τα εκκλησιαστικά δικαιοδοτικά όργανα αναγνωρίστηκαν ήδη από τους πρώτους χριστιανούς Αυτοκράτορες, οι οποίοι απαγόρευσαν στα πολιτικά δικαστήρια να επιλαμβάνονται υποθέσεων της Εκκλησίας. Ειδικότερα, ο Αυτοκράτορας Ιουστινιανός, καθόρισε λεπτομερώς τις σχέσεις μεταξύ εκκλησιαστικών και πολιτικών δικαστηρίων, με την έκδοση σχετικών νόμων. Τον 7^ο αι. μ.Χ., ο Αυτοκράτορας Ηράκλειος επεξέτεινε τις αρμοδιότητες του εκκλησιαστικού δικαστηρίου, παραχωρώντας στους Επισκόπους το δικαίωμα να εκδικάζουν, συν των άλλων κανονικών παραπτώματων, ποινικά παραπτώματα των κληρικών. Σε περιπτώσεις μάλιστα καθαιρέσεως κληρικών, οι καθαιρεθέντες, παραπέμπονταν και στα πολιτικά δικαστήρια για επιπλέον τιμωρία. Συγκεκριμένα στην «Επαναγωγή», αναφέρεται ότι το επισκοπικό δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει όλα τα ποινικά παραπτώματα των κληρικών, εξαιρουμένης της εσχάτης προδοσίας. Οι βυζαντινοί Αυτοκράτορες του δεύτερου μισού του μεσαίωνα προστάτευσαν με νόμους τα εκκλησιαστικά δικαστήρια από οποιαδήποτε παρέμβαση των πολιτικών δικαστηρίων επί των αρμοδιοτήτων τους. Γενικά οι σπουδαιότερες διατάξεις της ελληνορωμαϊκής νομοθεσίας καταχωρήθηκαν στις κανονικές συλλογές της Ανατολικής Εκκλησίας³⁰⁶.

Η επιρροή της Εκκλησίας επί της δικαστικής δικαιοδοσίας φαίνεται συνολικά και από την δυνατότητα που είχε η Εκκλησία να παρέχει άσυλο ακόμη και σε αυτούς που καταδιώκονταν από τα πολιτικά δικαστήρια, εφ' όσον κάποιος κατέφευγε στον χώρο κάποιου ναού, έως ότου

---

306. Δρος Νικ. Μίλας, *Το εκκλησιαστικόν δίκαιον της Ορθοδόξου ανατολικής Εκκλησίας ως ανωτέρω*, σ. 658-661, *πρβλ.* Π. Ι. Μπούμη, *Κανονικόν Δίκαιον*, ως ανωτέρω, σ. 191.

εκδικασθεί κανονικά η υπόθεσή του. Το δίκαιο αυτό του ασύλου της Εκκλησίας αναγνωριζόταν με περισσότερους ή λιγότερους περιορισμούς από όλους τους ελληνορωμαίους Αυτοκράτορες. Όποιος απομάκρυνε με τη βία κάποιον από το άσυλο του ναού, τιμωρείτο με ισόβια εξορία. Το δίκαιο αυτό ίσχυε για τον ναό της Αγίας Σοφίας μέχρι τα μέσα του 14^{ου} αι. μ.Χ. Με την πάροδο του χρόνου και λόγω των στενών σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας στην βυζαντινή αυτοκρατορία, τα όρια των αρμοδιοτήτων των εκκλησιαστικών και πολιτικών δικαστηρίων έγιναν δυσδιάκριτα. Σχεδόν σε όλες τις υποθέσεις εκκλησιαστικού και πολιτικού χαρακτήρος, αναμιγνύονταν ενεργά και οι δύο εξουσίες και ασκούσαν επιρροή η μία επί της άλλης, χωρίς όμως να προκαλούνται συγκρούσεις.

Στην Λατινοκρατία οι νομικές επιστήμες, ως προς τους λαϊκούς, παραμελήθηκαν, με συνέπεια την κατάπτωση του δικαστικού αξιώματος σε αντίθεση με τον κλήρο, ο οποίος διατήρησε το ήθος του στα εκκλησιαστικά δικαστήρια και κατά την περίοδο αυτή, ώστε να αυξηθεί η δικαιοδοσία των εκκλησιαστικών Συνόδων και σε θέματα αρμοδιότητος της δικαστικής δικαιοδοσίας των πολιτικών δικαστηρίων, όπως παραδείγματος χάριν, κληρονομικό δίκαιο, δίκαιο νομής και κυριότητας κλπ. Το καθεστώς αυτό των δικαστικών υποθέσεων των χριστιανών, καθώς και τα σχετικά προνόμια της Εκκλησίας, συνεχίσθηκαν και μετά την άλωση, ως ήδη ανεφέρθη, από τον Μωάμεθ τον Β'³⁰⁷. Η εκκλησιαστική δικονομία ήταν πάντοτε απλή και στοιχειώδης, διότι η εκκλησιαστική δικαιοσύνη έχει ως βάση της την εντολή της αγάπης. Γι' αυτό δεν αναπτύχθηκαν αυστηροί και σχολαστικοί δικονομικοί τύποι, αλλά μία απλή κανονική διαδικασία κρίσεως των υποδίκων. Η όλη διαδικασία αποτελείται από τρία στάδια: προδικασία, κύρια διαδι-

307. Δρος Νικ. Μίλας, *Το εκκλησιαστικόν δίκαιον της Ορθοδόξου ανατολικής Εκκλησίας*, ως ανωτέρω, σ. 664-666.

κασία, εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων. Σκοπός της διαδικασίας αυτής ήταν αφ' ενός η προστασία του κατηγορουμένου από τυχόν αδικίες σε βάρος του και αφ' ετέρου η προστασία του ίδιου του εκκλησιαστικού οργάνου από τυχόν υποψίες εναντίον του για εκδικητικότητα ως προς την απονομή της δικαιοσύνης³⁰⁸.

β. Η σημασία της Εκκλησιαστικής ποινής

Σύμφωνα με διδασκαλία της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου, η οποία στηρίζεται σε σχετικό απόσπασμα του Ιωάννη του Δαμασκηνού, «οὔτε ὁ Κύριος, οὔτε οἱ Ἀπόστολοι ἢ οἱ Πατέρες εἰκόνα εἶπον τὴν διὰ τοῦ ἱερέως προσφερομένην ἀνάιμακτον θυσίαν, ἀλλ' αὐτὸ σῶμα καὶ αὐτὸ αἷμα... Μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμόν, σῶμα κυρίως καὶ αἷμα Χριστοῦ λέγονται καὶ εἰσὶ καὶ πιστεύονται». Ο ἄρτος και ο οἶνος, κατά τον Δαμασκηνό, μετατρέπεται σε σώμα και αίμα Χριστού δια του Αγίου Πνεύματος³⁰⁹. Ουσιαστικά, επομένως, στοιχεία της αναιμάκτου θυσίας είναι η πίστη, η ενότητα, η αγάπη και η δικαιοσύνη. Ο ευχαριστιοκεντρικός χαρακτήρας της εκκλησιαστικής ποινής εκφράζει ὅλο το πνευματικό και σωτηριολογικό περιεχόμενο του ποινικού δικαίου της Εκκλησίας, γι' αυτό είναι ξένες προς αυτόν οι τιμωρητικές και ανταποδοτικές ποινές. Επιβάλλονται από αγάπη, με σκοπό τη θεραπεία και διαπαιδαγώγηση των παρεκτρεπομένων. Οι ευρισκόμενες τέτοιου είδους διατάξεις στην σύγχρονη εκκλησιαστική ποινική νομοθεσία, όπως χρηματικές ποινές και στέρηση αποδοχών, είναι ξένες προς τον πνευματικό-παιδαγωγικό χαρακτήρα και τον σωτηριολογικό σκοπό της εκκλησιαστικής ποινής και αποτελούν επίδραση αντιστοίχων ποινικών ή πειθαρχικών διατάξεων του κοσμικού ποινικού δικαίου. Τέτοιες επιδράσεις είναι αποδεκτές στην

308. Π. Ι. Μπούμη, *Κανονικόν Δίκαιον*, ως ανωτέρω, σ. 196.

309. Χρ. Ανθρούτσου, *Δογματική της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας*, εκδ. β', ως ανωτέρω, σ. 351.